

УДК 811.161

БІБЛІЙНА ФРАЗЕОЛОГІЯ ТА ЦИТУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ВІРШОВАНІЙ ТА РИТМІЗОВАНІЙ МОЛИТВІ ХХ СТ.**Баран Г. В.**

У статті висвітлена проблема використання в українській молитві ХХ ст. біблійних фразеологізмів та цитат із Біблії. Біблійні фразеологізми та цитати є одним із засобів релігійного стилю. Автори віршів-молитов використовують їх задля надання поезії молитовного жанру урочистого характеру.

Ключові слова: жанр молитви, біблійні фразеологізми, цитати з Біблії, церковнослов'янська мова.

В статье освещена проблема использования в украинской молитве ХХ в. библейских фразеологизмов и цитат из Библии. Библейские фразеологизмы и цитаты являются одним из средств религиозного стиля украинского языка. Авторы стихотворений-молитв используют их для приобретения поэзией молитвенного жанра торжественного характера.

Ключевые слова: жанр молитвы, библейские фразеологизмы, цитаты из Библии, церковнославянский язык.

The problem of using Biblical quotations and phraseologisms in Ukrainian poetical and rhythmical prayers of the XX century is elucidated in the article. Biblical phraseologisms and quotations are one of the means of religions style. The authers use versified prayers to make poetry of a prayer genre sound stately.

Key words: prayer genre, biblical phraseologisms, quotations from the Bible, the Church Slavonic language.

Використання біблеїзмів та цитат із Біблії в поетичних творах має важливе значення для розвитку літератури. В українській літературі вживання біблійних фразеологізмів та цитування має свою давню традицію. Від початків свого книжного існування українська література широко послуговується висловами з Біблії. Не перервана ця традиція й до наших днів. Особливо широким є таке використання в поезіях релігійного спрямування, особливо у віршах-молитвах. Українська віршована молитва ХХ ст. мала сприятливі періоди для розвитку й часи, коли такий жанр, як молитва, не мав права на існування. У 30–80-ті рр. ХХ ст., незважаючи на нав'язування владою атеїзму й богоборства, українські поети намагалися якомога більше вводити в тексти своїх віршів цитати з Біблії чи біблійні фразеологізми. Та все ж молитва як жанр у цей період зазнає стагнації. У кін. ХХ ст. українські поети знову інтенсивно опрацьовують й удосконалюють цей жанр, а відповідно й вводять у тексти віршів-молитов велику кількість біблеїзмів та цитат із Біблії. Ця особливість сприяє розвитку релігійного стилю в українській мові й удосконаленню урочистого мовлення.

Поети-молитвотворці ХХ ст. широко використовують у своїх творах біблеїзми та цитати з Біблії. Ці біблеїзми можна поділити за книгами Біблії, звідки запозичені цитати чи біблійні фразеологізми:

а) особливо часто цитованими є Новий Заповіт, зокрема Чотириєвангеліє. Наприклад: хресна путь (Мф. 27:31; Мк. 15:20; Лк. 23:26–32; Ін. 19:16–17) (Левко Ромен; Т. Домашенко); блудний син (Лк. 15: 11–32) (Ю. Шкрумеляк; С. Аверінцев); терновий вінець (Мт. 27:29; Мк. 15:17; Ін. 19:2) (О. Герета; М. Руденко; Д. Павличко; М. Лазарук); Христос (Бог) народився (Мт. 2:1; Лк. 2:7) (Р. Завдович; М. Кушнір; В. Кордун); любити ворогів (Мт. 5:44) (В. Ящун); на всі чотири вітри (Мт. 24:31; Мк. 13:27; Апок. 7:1) (М. Івасюк); І Отцю, і Сину, і Святому Духу, і нині, і прісно, і на віки вічні. Амінь (Мт. 28:19) (Д. Білоус; В. Кредо); Споконвіку було Слово (Ін. 1:1–4) (Д. Білоус; В. Кредо); підносить хрест раменами Симона (Мт. 27:32; Мк. 15:21; Лк. 23:26); про завісу святині, роздерту навпіл (завісу розірвав у храмі) (Мт. 27:51; Мк. 15:38; Лк. 23:45) (Віра Вовк; Л. Кірик-Радомська); радуйся! (Мт. 28:9) (Віра Вовк); Воскрес Христос (Мт. 28:6; Мк. 16:6; Лк. 24:6; Ін. 20–21) (Леся Храплива-Щур; Р. Болдох; О. Лупій; Н. Гуменюк;

Н. Стефурак; А. Волинська); закорени слово своє (Мк. 4:20) (Б. Бойчук); любити ближнього (Мт. 22:38); той талан що безнадійно закопаний в землю (Мт. 25:14–30); Осанна вишніх Богу (Мт. 21:9; Мк. 11:10; Лк. 19:38; Ін. 12:13); наповнити старі посудини (Мт. 9:17; Мк. 2:22); струхнувши порох марноти (Мт. 10:14; Мк. 6:11; Лк. 9:5; Дян. 13:51) (Є. Сверстюк); (Юда) Іскаріот (Мт. 26:14; Мк. 14:10; Лк. 22:3; Ін. 13:2) (Д. Павличко; А. Листопад; Н. Гуменюк; В. Горват; Н. Стефурак); Голгофа (зійти на Голгофу) (Мт. 27:33; Мк. 15:22; Лк. 23:33; Ін. 19:17) (Б. Нижанківський; Д. Павличко; А. Листопад; О. Герман; Т. Домашенко; С. Рачинець); бич, що ним Ти вигнав фарисеїв з храму (Мт. 21:12; Мк. 11:15; Лк. 19:45–46) (Д. Павличко); Вже ділять мою одіж, уже й жеребують шати (Пс. 21:19; Мт. 27:35; Мк. 15:24; Лк. 23:34; Ін. 19:23) (Л. Костенко); Пилат (пилати) (Мт. 27:13; Мк. 15:2; Лк. 23:1; Ін. 18:29) (Б. Стельмах; Р. Болюх; Л. Кірик-Радомська; Н. Гуменюк; Н. Стефурак); Ти ж прости апостолу Петрові, Що до третіх тричі відступився! (Мт. 26:34; Мк. 14:30; Лк. 22:34; Ін. 13:38) (Б. Олійник); заблукана вівця (Мт. 18:12–13) (Б. Олійник; С. Качук); глас вопіючого в пустелі (Мт. 3:4; Мк. 1:3; Ін. 1:23) (С. Качук); нести свій хрест (Мт. 27:32; Мк. 15:21; Лк. 23:26; Ін. 19:17) (Г. Булах; А. Листопад; Г. Костів-Гуска; В. Бондар; Н. Кметюк); у Гетсиманському Саду (Мт. 26:36; Мк. 14:32; Ін. 18:1) (А. Листопад); Таємну Вечерю (Мт. 26:20–9; Мк. 14:17–25; Лк. 22:14–38; Ін. 13–17); Йосип із Ариматеї (Мт. 27:57; Мк. 15:43; Лк. 23:50; Ін. 19:38) (Л. Кірик-Радомська); убогим духом (Мт. 5:3) (В. Баранов); “Елої! Елої, лама савахтані?” (Мт. 27:46; Мк. 15:34) (А. Криловець); Вода на кров заміниться Господню (Ін. 19:34) (А. Волинська); Крове з ребра Христового (Ін. 19:34) (М. Романець); О Маріє Діво, радуйся (Лк. 1:28) (О. Костецька); Твій Дух Святий зійшов (Мт. 3:16; Мк. 1:9; Лк. 4:1) (С. Рачинець) та багато інших. Часто цитованою в поезіях-молитвах ХХ ст. є молитва Господня “Отче наш” (Мт. 6:9–13; Лк. 11:2–4) (Ю. Шкрумеляк; В. Янів; О. Гай-Головко; М. Івасюк; Д. Білоус; Є. Сверстюк; О. Василяшук; Б. Олійник; І. Драч; П. Осадчук; В. Стус; С. Бабій; А. Листопад; В. Кредо; М. Матіос; В. Неборак; І. Бережний; А. Багряна; Н. Кметюк; Л. Опришко). Іноді названі автори цитують всю молитву, іноді – лише деякі фрази із неї. Окремо слід виділити цитати й біблеїзми із Діянь святих апостолів та Апокаліпсису: гнівна десниця (Апок. 5:1) скине Останню з книги печать (Апок. 8:1); Гряди вночі, яко тать (1 Сол.) (О. Стефанович); Суд Страшний (Апок. 20:4–6) (Д. Павличко; В. Васюк; І. Драч; Т. Душкант); Зоря Полин (Апок. 8:11) (А. Матвійчук) та ін.;

б) письменники ХХ ст. часто звертаються до цитат та біблеїзмів із Псалтиря. Наприклад: берегти, як зіницю ока (Пс. 16:8) (С. Рачинець; С. Качук); Твоя правце Божа (Пс. 17:36, 19:7, 47:11, 59:7) (О. Лятуринська); І всі Тобі поклоняться народи (Пс. 46:4) (В. Янів); Тебе, Бога, хвалимо (Пс. 150:1) (Б.-І. Антонич); тайні Твої Святі чертоги (Пс. 54:11) (Б. Нижанківський); стою перед Твоїм обличчям (Пс. 15:11) (М. Івасюк); Душе істини, вселися в нас; Відкрий уста мої (Пс. 50:17; Лк. 1:64); Не віднімай духа Твого від мене (Пс. 50:13); Не відкидай мене від Твого лиця (Пс. 50:13) (Б. Бойчук); Слава тобі Господи (Пс. 148:13); Просвіти Господи душу мою (Пс. 118:28, 81); перед

сильними світу (Пс. 21:30) (Є. Сверстюк); Бога Всевишнього суцця десниця (Пс. 17:36, 19:7, 20:9, 47:11, 59:7) (М. Сіренко); земна оця юдолю (Пс. 83:7) (Т. Севернюк); Господи, помилуй (Пс. 4:2, 6:3, 25:11, 26:7, 29:11, 30:10, 40:5, 50:3, 55:2, 56:2; Мт. 15:22; Мк. 10:47; Ін. 20:30) (Б.-І. Антонич; В. Бровченко; В. Ілля; Г. Чубач; А. Григоренко; В. Кордун; Н. Стефурак; Т. Петриненко) та ін. У Ліни Костенко знаходимо перестів псалма 22, у якому велика кількість цитованих висловів: Далекі слова мого крику від снів мого порятунку!; Наші ж батьки Тебе кликали – і Ти до них відгукнувся. Ти ж їх визволив, Боже! Були вони, Боже, спасенні; А я – ніщо. Одоробло; Я – посміховисько людське, бидло поміж народів; Не віддавайся від мене; Бики мене оточили, вже їхня злоба, як хашці. Вже пси вишкіряють на мене, як леви, криваві пащі. Я ж, як вода, розлитий, душу мою загидили. Серце, як віск, розм’якло, з нього виліплять ідолів. М’язи мої розв’язались, вмерло моє терпіння, язик моєї розпуки спалив моє піднебіння. Бо пси мене оточили, бики узяли на роги, обліг злозякий натовп, протяв мені руки й ноги... Врятуй мою душу, Боже, благаю Тебе, нездвигненого, душу мою, одначку, із лап собаки скаженого!; прикрій мою душу, Боже, щитом малим і великим!; на всі свої покоління імення Твоє кричатиму! (Пс. 22) (Л. Костенко);

в) у віршах-молитвах ХХ ст. трапляються біблеїзми й цитати із П’ятикнижжя Мойсеєвого: Книга Буття (в небесній тверді (Бут. 1:8) (Юрій Клен); у ковчег Ноеві (Бут. 6:14) (С. Гординський); по небесній драбині (Бут. 28:12) (М. Руденко); Легко Каїн брата брав на вила (Бут. 4:8) (П. Осадчук); На вила піднімати, на вила, Мов Каїн Авеля безвинного (Бут. 4:8) (В. Мирний); від змія, що нас спокушає (Бут. 3:1–6) (М. Людкевич); мені кажеш, що в муках я буду родити (Бут. 3:16) (О. Слоньовська); Вихід (Вивів народ свій обраний (Вих. 20:2) (М. Капій); Святий Закон Господній (Вих. 21:1) (Юрій Клен); в горючій кущі (Вих. 3:2–4) (Б.-І. Антонич); і шлях їм покажи і рідний Ханаан і накажи ти до нього (Вих. 1–3) (Зореслав); Дим із куща повився на небеса (Вих. 3:2–4) (Р. Лубківський); небесна манна (Вих. 16:4) (Г. Гармаш; М. Людкевич); піски Синаю (Вих. 19:16–18); Числа (ремствую на долю (Чис. 14:27) (М. Івасюк) та ін.;

г) можна назвати одну цитату із Книги Ісуса Навина – труби Ієрихона (Нав. 6:1–4) (А. Листопад) та одну із Книги Царств – вогняна колісниця (4 Цар. 2:11) (В. Кордун);

д) також украї рідко вжиті цитати та біблеїзми із книг великих і малих пророків: і громовицею промов і блискавкою заталай над нами! (Іс. 30:27–33); і приверни глухим чуття і слово дай уста безмовним і випростуй калік зігнутих і в них покладь нового духа (Іс. 35:5–6) (Зореслав); на розпутті (Плач. 2:19) (Т. Савчинська-Латик).

Цитування Біблії та вживання біблеїзмів свідчать про розвиток елементів релігійного стилю в українській віршованій молитві ХХ ст. Важливо наголосити, що автори віршованих молитов уживають здебільшого цитати з Біблії, а не біблійні фразеологізми. Навіть ті стійкі словосполучення, що походять з Біблії й їх стали застосовувати в позарелігійній сфері, у віршах-молитвах мають пряме значення, оскільки цитують Біблію, переказують її зміст. Скажімо, біблеїзм терновий вінець означає символ

страждання й стосується будь-якої людини. У віршах-молитвах це висловлювання має пряме значення й стосується власне вінця із терну, який покляли на голову Ісуса Христа під час його передсмертних страждань. Пор.: Журно витає Десь понад нами Тінь Кобзарева в терновім вінці (М. Вороний) (поезія-немолитва) – Вінець терновий наложили Тобі – Цареві всього світу – Та наругалися і били Тебе Твої невдячні діти (О. Герета) (поезія-молитва).

Подані біблеїзми ми спробували проаналізувати через їх уживання в поезіях-молитвах ХХ ст. Існують дві точки зору на обсяг фразеології:

1) О. Бабкін, В. Виноградов, Б. Ларін, О. Молотков, С. Ожегов, М. Тагієв, Г. Удовиченко є прихильниками вузького розуміння фразеології, тобто вони вважають, що фразеологізми – це ідіоми, а тому вони можуть бути лише словосполученнями;

2) прихильники широкого розуміння фразеології (Л. Булаховський, Є. Галкіна-Федорук, І. Єфімов, О. Реформатський, І. Чернишова) вважають, що до фразеологізмів, окрім словосполучень, можна віднести прислів'я, афоризми, які мають форму речень [14; 12].

Отже, в українських віршованих і ритмізованих молитвах ХХ ст. ми можемо знайти й окремі фразеологічні одиниці (хресна путь (Левко Ромен); блудний син (Ю. Шкрумеляк); Князь Тьми (О. Лятуринська); терновий вінець (О. Герета; М. Руденко; М. Лазарук); на всі чотири вітри (М. Івасюк); Страшний Суд (Д. Павличко; Т. Майданович); поділити одягу (Л. Костенко); страждати за всіх (Д. Чередниченко); любити ближнього (П. Осадчук); нести свій хрест (Г. Булах; А. Листопад; В. Бондар); труба Ієрихона (А. Листопад); убогі духом (В. Баранов); манна небесна (Г. Гармаш); Зоря Полян (А. Матвійчук); стати по правіці (Л. Опришко) і под.), і фразеологічні вислови (вивів народ свій обраний (М. Капій); волос наш не упаде (Юрій Клен); гряди вночі, яко тать (О. Стефанович); Стоконвіку було Слово (Д. Білоус; В. Кредо); Радуйся! (Віра Вовк); осанна во вишніх Богу (Є. Сверстюк); бич, що ним Ти вигнав фарисеїв з храму (Д. Павличко) і под.), і одиничні лексеми, які стали крилатими (прозріння (Н. Лівницька-Холодна; С. Галябарда); Євангеліє (Віра Вовк; А. Сопільник); Юда Іскаріот (Д. Павличко; А. Листопад); Амінь (Д. Білоус; В. Бровченко; Антоніна Листопад; О. Герман; Т. Петриненко; В. Кредо); Каїн (П. Осадчук; В. Мирний); Голгофа (Антоніна Листопад); Понтій Пилат (Б. Стельмах; Л. Кірик-Родомська); Отче наш (Ю. Шкрумеляк; В. Янів; О. Василяшук; С. Бабій; А. Листопад; М. Матіос; В. Неборак; А. Багряна) і под.), і прямі цитати з Біблії (Святий Закон Господній – Вих. 21:1 (Юрій Клен); жах пізнав – Мк. 16:9 (В. Янів); в пекельнім вогні – Мт. 18:8 (С. Гординський); і громовицею промов і блискавкою запалай над нами – Іс. 30:27–33 (Зореслав); прагнуть Слова живого – Ін. 19:28 (М. Руденко); кринить: “Розігни!” – Мк. 15:14; Лк. 23:21 (П. Тимочко); про завису святині, роздерту навіл – Мт. 27:51; Мк. 15:38; Лк. 23:45 (Віра Вовк) та ін.).

В українських віршах-молитвах ХХ ст. існують кілька мовних варіантів біблеїзмів чи цитат з Біблії: 1) біблеїзми й цитати церковнослов'янською мовою; 2) біблеїзми та цитати українською мовою; 3) біблеїзми та цитати іншими мовами.

Перших набагато менше, ніж других, але все ж вони наявні в тих випадках, коли це доречно й виправдано й стилістично, й емоційно. Серед церковнослов'янських варіантів можна назвати: гряди вночі, яко тать; смертю поправши смерть (О. Стефанович); тайнії чертоги (Б. Нижанківський); аз молюся; і нині і прісно (Д. Білоус); вочеловічивши себе (Б. Бойчук); осанна вишніх Богу (Є. Сверстюк); суща десниця (В. Мороз); даждь нам днесь (П. Осадчук; В. Стус); сидить одесную Отця (Б. Стельмах).

Другий мовний варіант (тобто вживання біблеїзмів та цитат з Біблії українською мовою) трапляється здебільшого в текстах віршованих і ритмізованих молитов ХХ ст. (прости провини (Ю. Шкрумеляк); любить ворогів (Марко Антіох); у ковчег Ноєві (С. Гординський); людська душа не помира; по небесній драбині (М. Руденко); Підносить хрест раменами Симона (Віра Вовк); той талант, що безнадійно закопаний в землю (Є. Сверстюк); із п'ятьма хлібами (Д. Павличко); Прикрий мою душу, Боже, щитом малим і великим (Л. Костенко); Кожен, як Юда. Продався; у Гетсиманському Саду (А. Листопад); завису розірвав у храмі (Л. Кірик-Родомська); від змія, що нас спокушає (М. Людкевич) та багато інших.

Дуже рідко у віршах-молитвах трапляються іншомовні варіанти біблеїзмів чи цитат з Біблії (здебільшого – гебрійський, арамейський, давньогрецький, латинський), але вони іноді можуть бути передані в українській транскрипції: Veni sancta spiritus!; Veni creator!; Ave Maria!; Te Deum laudamus (латинський); Kyrie elejson! (давньогрецький) (Б.-І. Антонич); Амінь (гебрійський) (Д. Білоус; В. Бровченко; А. Листопад; О. Герман; Т. Петриненко; В. Кредо); Ханаан (гебрійський) (Зореслав); Євангеліє (давньогрецький) (Віра Вовк; А. Сопільник); Ave Марія (латинський) (В. Лімниченко; Б.-І. Антонич; Л. Отрюк; Н. Кметюк); Авва Отче! (П. Осадчук); “Елої! Елої, лама савахтані?” (арамейський) (А. Криловець); Авів (гебрійський) (Г. Гармаш).

У текстах-молитвах можуть бути наявні або відсутні мовні деформації в біблеїзмах та цитатах у порівнянні їх з біблійними текстами.

Щодо наявності мовних деформацій, то вони відбуваються на лексичному, граматичному, синтаксичному рівнях. Лексичну деформацію треба розуміти як заміну слів, зафіксованих у Біблії, інакше кажучи, синонімічними до них. Пор.: І, зробивши бича з мотузків, Він вигнав із храму всіх, – вівці й воли, а мінйаликам гроші розсипав, і поперевертав їм столи. І сказав продавцям голубів: “Заберіть оце звідси й не робіть із дому Отця Мого дому торгового” (Євангеліє від Івана) (перекл. І. Опієнка). – Що може бути краще за той бич, Що ним Ти вигнав фарисеїв з храму (Д. Павличко); Підійшов же і той, що одного таланта взяв, і сказав: “Я знав тебе, пане, що тверда ти людина, – ти жнеш, де не сів, і збираєш, де не розсипав. І я побоявся, – пішов і таланта твого сховав у землю. Ото маєш твоє” (Євангеліє від Матвія) (перекл. І. Опієнка) – оцінюють і закладають мертві душі затерті монети вчорашнього дня в жадібній надії на той талант, що безнадійно закопаний в землю (Є. Сверстюк).

Морфологічну деформацію розуміємо як змінування будь-якої форми слова: відмінка, числа, роду, часу, особи тощо. Пор.: Не можете Богові служити й мамоні. Через те кажу вам: Не журіться про життя

своє – що будете їсти та що будете пити, ні про тіло своє, – у що зодягнетесь. Чи ж не більше від їжі життя, а від одягу тіло? (Євангеліє від Матвія) (перекл. І.Огієнка). – Проч іди, проклятий, Ти мя зневажав! Ти служив мамоні, а мене не знав (В.Стех).

Синтаксичну деформацію слід розуміти як еліпсис – “вилучення з мови тих чи інших членів речення, що в ряді випадків можуть бути встановлені з контексту” [10, с. 58] (Пор.: Моліться ж так: Отче наш, що еси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє; нехай прийде Царство Твоє; нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні; і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим; І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого (Мт. 6:9–13; Лк. 11:2–4) (перекл. Патріарха Філарета) – О, прости провини, як і ми прощаєм (Ю.Шкрумеляк)), – або скорочення компонентів ряду однорідних членів речення (“Тож ідть, і навчть всі народи, християчи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів. І ото, Я перебуватиму з вами повсякденно аж до кінця віку!” Амінь (Євангеліє від Матвія) (перекл. І.Огієнка). – О Господи, прости во ім'я Сина За те, що завжди у чужім краю Молитву найдостойнішу свою Я починаю словом – Україна (М.Ситник)), або інверсію (Споконвіку було Слово, і Слово було в Бога, і Слово було Бог. Воно було споконвіку в Бога. Усе через Нього сталося, і без Нього ніщо не сталося, що сталося. У Ньому було життя, і життя було світлом людям. І світло в темряві світить, і темрява не огорнула його (Євангеліє від Івана) (перекл. Патріарха Філарета). – Споконвіку було

Слово, й було Слово в Бога. Й було Богом святе Слово, – все стало з Нього. І життя було у Ньому. Й життя стало світлом, для вселюдського огрому в темряві розквітлим (Д.Білоус)) у порівнянні з текстом Біблії. Крім того, у віршах-молитвах іноді трапляються перефразування відомих біблеїзмів. Пор.: Чи ж то серед вас є людина, що подасть своєму синові каменя, коли хліба проситиме він? (Євангеліє від Матвія) (перекл. І.Огієнка). – Дай мені новими стражданнями спокутувати гріхи мої невидимі, дай силу платити хлібом за камінь (Є.Сверстюк).

Отже, в українських віршах-молитвах ХХ ст. широко використані біблійні фразеологізми та цитати з Біблії. Біблеїзми та біблійні цитати у віршах-молитвах ХХ ст. мають різні способи вираження. Це і різномовність, і деформація на різних рівнях для надання фразеологізмові чи цитаті особливого чи нового звучання, і використання цитат і фразеологізмів з різних книг Біблії тощо. Біблійні фразеологізми та цитування виступають в українських віршованих та ритмізованих молитвах ХХ ст. засобами християнської релігійної літератури. Крилаті вислови загалом, а біблійні крилаті вислови та цитати зокрема служать у поезії для створення урочистого забарвлення, у віршах-молитвах біблеїзми та цитати з Біблії є засобами урочистого мовлення, оскільки вони надають текстам особливо піднесеного характеру, поєднуючи в собі релігійний (цитати з Біблії) та художній (біблеїзми) стилі мовлення. Уважаємо, що таке поєднання (поєднання релігійного й художнього стилів) витворює урочисте мовлення, і цим мовленням послуговуються автори української віршованої та ритмізованої молитви ХХ ст.

Література

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова: Фразеологія / Л. Г. Авксентьев. – Харків: Видавництво Харківського університету, 1983. – 136 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Харків: Вища школа, 1987. – 135 с.
3. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 173 с.
4. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. Івана Огієнка. – Українське Біблійне товариство, 2004. – 1376 с.
5. Бурдіна Галина. Вплив Біблії та конфесійного стилю на збагачення української лексики й фразеології / Галина Бурдіна // Християнство й українська мова: матеріали наукової конференції, 5–6 жовтня 2000 р. – Львів: Видавництво Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 258–265.
6. Історія української мови: Лексика і фразеологія / [за ред. Віталія Макаровича Русанівського]. – Київ: Наукова думка, 1983. – 741 с.
7. Каракуця О. М. Фразеологізми української мови з компонентом “душа” (структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Каракуця О. М. – Харків, 2002. – 240 с.
8. Коваль Алла Петрівна. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / Алла Петрівна Коваль. – Київ: Либідь, 2001. – 312 с.
9. Ковач О. Про долю деяких біблійних фразеологізмів у східнослов'янських мовах / О. Ковач // Грани слова: збірник наукових трудов к 65-літтю проф. В.М.Мокиєнко. – Москва: ЭЛПИС, 2005. – С. 89–96.
10. Кротевич С. Словник лінгвістичних термінів / С. Кротевич, П. Родзевич; заг. ред. С. В. Кротевича. – Київ: АН УРСР, 1957. – С. 58
11. Лисенко О. М. Вторинні фразотворчі процеси фразеологічних біблеїзмів / О. М. Лисенко // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Рута, 2000. Вип. 71: Германська філологія. – 2000. – С. 95–105.

12. Прудникова Т. І. Фразеологічна мікросистема “душа” в українській мові: структурно-граматичний аспект / Т. І. Прудникова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. Серия “Филология”. – 2005. – Т. 18 (57). – № 2. – С. 112–114.
13. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – Київ : Наукова думка, 1973. – 280 с.
14. Слонов В. Біблія на уроках української мови / В. Слонов // Українська мова та література. – 2001. – Ч. 12. – С. 6–14.
15. Ужченко В. Д. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьєв. – Харків : Основа, 1990. – 167 с.
16. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.